

**ZMIANY
W CHŁOP-
CACH**

Chłopcy po półrocznej służbie w dywersji **stają się bardziej męscy**, pewni siebie i skłonni do częstszych refleksji.

POD ARSENALEM**SILNE
WIĘZI
ARES-
TOWANIE
RUDEGO**

Gestapo aresztuje jednego z towarzyszy broni Rudego – Heńka.

22 marca 1943 roku. Rudy spędza popołudnie z Zośką. Mówi przyjacielowi, że teraz nie ma żadnych zmartwień, nawet gdyby chciał – nie ma. Rozstają się tuż przed godziną policyjną. Wieczorem Zośka telefonuje do przyjaciela, by mu przed snem powiedzieć dobranoc. 23 marca o godzinie 4.30 do mieszkania Rudego wkracza sześciu ludzi i zabierają go wraz z ojcem na Pawiak. Już po kwadransie zaczyna się przesłuchanie. Niemcy podejrzewają Rudego, że jest jednym z głównych sprężyn dywersji. Rudy wszystkiego się wypiera. **Nie daje się złamać** nawet wtedy, gdy gestapowcy pokazują mu jego własne notatki. Zaczyna się bicie. Rudy stara się ukryć świeżą bliznę po ranie na udzie i rozmyślnie wystawia ją narazy. Wkrótce poszarpana i zakrwawiona rana jest nie do rozpoznania. **Gestapowcy domagają się nazwisk i adresów.** Biją Rudego na trzy sposoby: *na stojąc – pięścią po twarzy i głowie, leżącego na stołku – kijem i pejczem, oraz na podłodze, gdy mdał – butami po brzuchu i między nogi.* Badanie przenosi się na Szucha. Rudy celowo nadstawia głowę na razy, chce stracić przytomność – odczuwa wówczas ulgę. Więźniowie, w tym jego ojciec, opiekują się nim w celi. Następnego dnia przenoszą go w ciężkim stanie do szpitala, a stamtąd znów zabierają na dalsze badania. Katują go dalej. Już z trudem odzyskuje przytomność. Przeprowadzają konfrontację z Heńkiem, na jego oczach biją Rudego. Heńiek krzyczy, żeby mu dali spokój, że on na pewno powie, ale później. Nie może znieść tego widoku. Rudy nadal milczy. Gestapowiec wydaje rozkaz: *Bić aż do śmierci!*

**METODY
GESTAPO****KONFRON-
TACJA****POSTAWA
PRZYJACIÓŁ**

Przyjaciele Rudego niemal natychmiast dowiadują się o jego aresztowaniu. Są wzburzeni i przerażeni tym, co

Zośka – Tadeusz Zawadzki, urodzony 24 stycznia 1921 roku, poległ 20 sierpnia 1943 pod Sieczychami.

Alek – Aleksy Dawidowski, urodzony 3 listopada 1920 roku, zmarł na skutek odniesionych ran 30 marca 1943 roku.

Rudy – Jan Bytnar, urodzony 6 maja 1921 roku, zmarł na skutek skatowania przez gestapo 30 marca 1943 roku.

Bohaterowie

Posłuchajcie opowiadania o Alku, Rudym, Zośce i kilku innych cudownych ludziach.

● ALEK – ALEKSY DAWIDOWSKI (1920-1943)

Alek był dryblasem. Wysoki, szczupły, o niebieskich oczach i płowej czuprynie, ciągle się uśmiechał, mówił szybko, wymachiwał rękoma i przy byle okazji wpadał w zachwyt. W Bukach nauczył się panować nad sobą w ważnych chwilach. Koledzy nazywali go Glizdą ze względu na wysoki wzrost.

Mieszkał na Żoliborzu razem z rodzicami i siostrą Marylą (Marią Dawidowską).

Najlepszy narciarz w zespole, uwielbiał nowe i samotne górskie szlaki. Wielbiciel kina. Kilka razy w tygodniu odwiedzał kina razem ze swym nauczycielem geografii, profesorem Domańskim.

Pełnił funkcję podharcmistra, był członkiem podziemnej organizacji Wawer, dowódcą drużyny GS, sierżantem podchorążym AK. Miał o cztery lata młodszą narzeczoną, Basię.

Alek był niespokojnym duchem, spragnionym niecodzienności, tęsknił do nadzwyczajności. Posiadał naturalne zacięcie przywódcze, przyciągał do siebie kolegów. Z biegiem czasu otaczało go zawsze pięciu, sześciu najwierniejszych kolegów, niemal wielbicieli, nazwanych Klubem Pięciu. Zdobywali razem niebezpieczne tatrzańskie zbocza, czytali powieści Jacka Londona. Kolegów w Alku pociągała jego pasja życia, niecodziennosc, wyjątkowa szczerość, bezpośredniość i uczynność tak wielka, że niekiedy krępująca.

- przebaczenie Juranda Zygrydowi de Löwe,
- wiara w moc relikwii.
- Służba ojczyźnie i królowi:
 - stała gotowość do walki,
 - uwielbienie dla królowej Jadwigi,
 - podziw okazywany królowi i znanym rycerzom.

Gatunek

Rodzaj literacki – **epika**;

gatunek – **powieść historyczna**.

Powieść jest napisana w konwencji włączenia historii w opowieść z motywami przygody, sensacji i erotyki. Znajdują się w niej **struktury epeiczne** (obraz bitwy pod Grunwaldem, etos polskiego rycerza, postacie i zachowanie władców), **rycerska przygoda** (Zbyszko i Maćko z Bogdańca) oraz składniki pochodzenia **nowelistycznego** (zwięzła budowa sceny, stopniowanie napięcia, wyrazista puenta). Jest to również **powieść realistyczna** – troskę o wierne oddanie szczegółu widać w opisach życia codziennego, budowlu, przyrody.

Kompozycja

Jest oparta na współrzędności dwóch wątków:

- historycznego (śmierć królowej Jadwigi – bitwa pod Grunwaldem),
- przygodowo-miłosnego – rozpoczynającego się w tynieckiej gospodzie. W fazie pierwszej są to dzieje miłości Danusi i Zbyszka zakończonej tragiczną śmiercią bohaterki, w fazie drugiej wątek Zbyszka i Jagienki zakończony szczęściem domowym.

Oba wątki są zgodne z ideologią powieści – zbrodnicza działalność Zakonu poparta krzywdą Danusi musi zostać ukarana, w wątku z Jagienką realizuje się wielkość Polski w oparciu o ideał rodowy Maćka z Bogdańca. Ścisłe z obydwoma wątkami, poprzez postać

Opowiadanie jest najczęściej „unaoczniające” – narrator przejmuje perspektywę uczestników wydarzeń, przedstawia ich reakcje psychiczne i czynnościowe. W obrazach scen zbiorowych (pojedynki, polowania) występuje wyraźne stopniowanie i kontrastowanie napięć, perspektywa zbliżeń i oddaleń, opowiadanie o charakterze przedmiotowo-informacyjnym i emocjonalno-wartościującym.

W całej narracji sposób opisu, dobór słownictwa i odautorski komentarz kierują sympatię czytelnika ku bohaterom – Polakom.

Język

Współczesny język literacki wzbogacił Sienkiewicz stylizacjami mającymi sprawiać wrażenie polszczyzny średniowiecznej. Język powieści oparty jest na **gwarze góralskiej** Zakopanego, w którą zostały wplecione pojedyncze wyrazy z zabytków języka polskiego, np. gielęczo, nałęczka, drzewiej.

PRZYKŁADY:

Słownictwo: *gwoli, nieposłednie, cudne, wdały, prawić, jedzon, boćkać, dychać, olsnąć, numa, kłapak.*

Frazeologia: *to mi dziwno, tak zacnie odbudował, lud rozmitowany w roli, toć mi się udało, a ty se sednij, ławą iść, zbić z siodła, pić za pan brat.*

Fleksja: *przywdziewali na się, topór u siodła, ciekawam okrutnie, my stoję, takimi słowy, nicią ozdobne.*

Składnia: *wielkolud jakowys z za wzgórza przed nami wyjeżdża, ciągnęły się lany zbóż wszelakich (szyk przestawny), księżę siedziało, nienawiść znacznie już była przygasta.*

Przysłowia: *Zawarły niedźwiedzie pokój z bartnikami i barci nie psowają ni miodu nie jedzą. Jako tchórz cuchnie, tak Krzyżak łże.*

Dużo **archaizmów** występuje np. w mowie opata o wyborze żony (t. I, r. 16).

Charakterystyczne, z użyciem gwary, są **dialogi**, np. rozmowa Jagienki ze Zbyszkiem po zabiciu niedźwiedzia (t. I, r. 12): *co by się bez*

świat z emigracyjną rzeczywistością, z którą nie potrafi się pogodzić.

Hymn Juliusza Słowackiego mówi o wiecznej tułaczce i życiu wygnania.

W pustyni i w puszczy Henryka Sienkiewicza – bohaterowie powieści, Staś i Nel, przemierzają wielkie przestrzenie dzikiej Afryki. Dzieci zostają porwane przez zwolenników Mahdiego, po czym udaje im się uwolnić. Jednak aby wrócić do domu, muszą pokonać długą i niebezpieczną drogę, w czasie której Staś Tarkowski ma okazję wykazać się odwagą, odpowiedzialnością, siłą, dobrocią i poświęceniem. Są to wszystkie cechy dojrzałości dorastającego mężczyzny opiekującego się i odpowiedzialnego za młodszą Nel.

● ZAKON KRZYŻACKI W RELACJACH Z POLSKĄ

Wybór tego tematu nie był w końcu XIX w. nowością w naszej literaturze. Negatywny obraz Krzyżaków zawierają m.in. powieść Anny Mostowskiej *Astolda* (1807) i powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego, głównie *Krzyżacy 1410*, *Semko* czy *Biały książę*. Powiązanie dziejów Zakonu z losami Polski i Litwy występuje w dramacie *Mindowe* Juliusza Słowackiego, *Konradzie Wallenrodzie* i *Grażynie* Adama Mickiewicza.

Zagadnienia

● KTÓRA PANNA DLA RYCERZA? CHARAKTERYSTYKA DANUSI I JAGIENKI

Danusia i Jagienka są fikcyjnymi bohaterkami Krzyżaków. Obie pełnią bardzo ważną rolę w akcji i życiu głównego bohatera, Zbyszka z Bogdańca.

Danusia jest córką potężnego komesa Juranda ze Spychowa. Po tragicznej śmierci matki wychowuje się na dworze Anny Danuty, z którą czuje się mocno związana. Nazywają ją „najmilszym rybałkikiem”, gdyż jej jedynym obowiązkiem jako ukochanej dwórki jest granie na

świat z emigracyjną rzeczywistością, z którą nie potrafi się pogodzić.

Hymn Juliusza Słowackiego mówi o wiecznej tułaczce i życiu wygnança.

W pustyni i w puszczy Henryka Sienkiewicza – bohaterowie powieści, Staś i Nel, przemierzają wielkie przestrzenie dzikiej Afryki. Dzieci zostają porwane przez zwolenników Mahdiego, po czym udaje im się uwolnić. Jednak aby wrócić do domu, muszą pokonać długą i niebezpieczną drogę, w czasie której Staś Tarkowski ma okazję wykazać się odwagą, odpowiedzialnością, siłą, dobrocią i poświęceniem. Są to wszystkie cechy dojrzałości dorastającego mężczyzny opiekującego się i odpowiedzialnego za młodszą Nel.

● ZAKON KRZYŻACKI W RELACJACH Z POLSKĄ

Wybór tego tematu nie był w końcu XIX w. nowością w naszej literaturze. Negatywny obraz Krzyżaków zawierają m.in. powieść Anny Mostowskiej *Astolda* (1807) i powieści Józefa Ignacego Kraszewskiego, głównie *Krzyżacy 1410*, *Semko* czy *Biały książę*. Powiązanie dziejów Zakonu z losami Polski i Litwy występuje w dramacie *Mindowe* Juliusza Słowackiego, *Konradzie Wallenrodzie* i *Grażynie* Adama Mickiewicza.

Zagadnienia

● KTÓRA PANNA DLA RYCERZA? CHARAKTERYSTYKA DANUSI I JAGIENKI

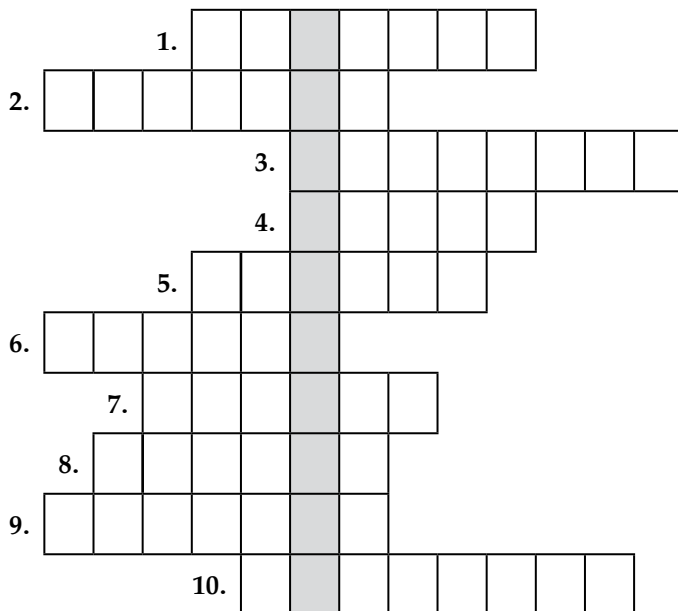
Danusia i Jagienka są fikcyjnymi bohaterkami Krzyżaków. Obie pełnią bardzo ważną rolę w akcji i życiu głównego bohatera, Zbyszka z Bogdańca.

Danusia jest córką potężnego komesa Juranda ze Spychowa. Po tragicznej śmierci matki wychowuje się na dworze Anny Danuty, z którą czuje się mocno związana. Nazywają ją „najmilszym rybałkikiem”, gdyż jej jedynym obowiązkiem jako ukochanej dwórki jest granie na

Słowniczek

AKCJA	w utworze epickim ciąg dziejących się zdarzeń powiązanych następstwem chronologicznym, więzią przyczynowo-skutkową lub celową; akcja się rozgrywa, rozwija, toczy.
AKSJOMAT	twierdzenie uznane za oczywiste, prawdziwe, niewymagające dowodów; pewnik.
EMOTYWNOŚĆ	spontaniczna reakcja słowna na obserwowane i przeżywane zjawiska otaczającej rzeczywistości; emotywny – taki sposób dobierania słów i opisu zjawisk oraz wydarzeń, aby wywołać u odbiorcy określone uczucia, np. gniew, współczucie, dumę.
EPOPEJA	większy utwór powieściowy przedstawiający realistycznie, w wysoce artystyczny sposób dzieje narodu lub jego warstwy na tle ważnych wydarzeń historycznych; struktury epopeiczne – wyraźne nawiązanie w utworze do epopei; w <i>Krzyżakach</i> to m.in. kreowanie postaci z wyrazistym przesłaniem (np. królowa Jadwiga – święta, rycerze polscy – herosi, bez skazy, idealni), główny bohater jest wzorem osobowym, sąd Boży między Zbyszkim a Rotgierem opowiedziany jest na wzór antycznych pojedynków, bitwa pod Grunwaldem ma bardzo uroczysty i podniosły nastrój, są tu rozbudowane porównania, wiele uosobień, zaś wierszowany rytm widać szczególnie w śpiewaniu <i>Bogurodzicy</i> i w ataku piechoty chłopskiej.
ESEISTYKA	publicystyka literacka, dział literatury obejmujący eseje.
ESEJ	szkic literacki, krótka rozprawa ujmująca określony temat w sposób subiektywny, łącząca elementy prozy artystycznej, naukowej i publicystycznej.
ETERYCZNY	delikatny, subtelny, zwiewny, niematerialny lub sprawiający wrażenie niematerialnego.

8. Kategoria estetyczna wywołująca śmiech u odbiorców dzieła.
9. Powierzchnowa, manifestacyjna pobożność.
10. Główny bohater *Świętoszka*.

HASŁO:

Co oznacza to słowo?

Ciekawostki

- Czy zauważyłeś, że postać Tartuffe'a pojawia się na scenie dopiero w III akcie komedii? Wcześniej tylko o nim słyszymy, wzrasta nasza ciekawość. Pomysł Moliera został uznany za nowatorski i oryginalny.
- Czy wiesz, że Molier zmarł na scenie podczas wystawiania swojej sztuki pt. *Chory z urojenia*?